

מבט על פרשות השבוע ועל מועדי ישראל
מבעד לתיבות ולאותיות של לשון הקודש

חנן חסן

פרשת וַיִּשְׁלַח

צִדְדֵי תַעֲשֶׂה לַתּוֹרָה – וַיִּשְׁלַח

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכָיִם – מַלְאָכָיִם אוֹ בְנֵי אָדָם?

פרשתנו פותחת בפסוק "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכָיִם לְפָנָיו אֶל עֶשָׂו אָחִיו..." יַעֲקֹב שולח מַלְאָכָיִם, כדי לפייס את עשו המתקדם לקראתו, בראש צבא מאיים של ארבע מאות איש. כל מַלְאָךְ מוליך עמו דורון לעשו, עדר נכבד של בהמות. חלק מהמפרשים מבהירים כי מדובר במַלְאָכָיִם ממש, והאחרים מפרשים כי מדובר בבני אדם, אלא שפשר המילה 'מַלְאָךְ' הוא שליח. ויש מקום לשאול על המפרשים שבבני אדם עסקינן, מדוע נוקט הכתוב לשון מַלְאָכָיִם ולא 'אנשים' (או 'שליחים'), שהרי מרגע שמזכרת ומפורטת שליחתם, ברור שהם שליחים? ועוד יש מקום לשאול, באשר למלה 'לְפָנָיו', המיותרת לכאורה, שהרי מרגע שמשלחם קדימה לכיוון אליו שם גם הוא פעמיו, מקדימים הם אותו והרי הם לְפָנָיו?

כדי להבהיר את ההבדל שבין 'מַלְאָךְ' אנושי, לסתם שליח, עלינו לרדת לשורשיהן של המילים 'וַיִּשְׁלַח' ו'מַלְאָכָיִם'. שורשה של הפעולה "וַיִּשְׁלַח" הינו ש.ל.ח, ומשורש זה נגזרת גם המילה 'שליח'. אם נתבונן במשפחת השורשים הפותחים בצמד האותיות 'של', נגלה שהם מורים על שייכות של חלק אל המכלול, או אל בעליו או אל המקום בו הוא מצוי: לשלב - משמעו להוסיף רכיב/חלק כך שישתלב ויהפוך להיות "שייך" למכלול החדש. לשלוף וגם לשלות (משורש ש.ל.ה) משמעותן להוציא חלק השייך למכלול או מצוי בתוכו. לשלוט - משמעו לאחוז באחיזה איתנה את השייכים לך, את הנתונים למרותך (מר במשמעות אדון/בעלים). השרש ש.ל.ל, מגזרת הכפולים, אמור להבליט בדרך כלל את מהות השרש, ואכן לשלול שָׁלַל משמעותו לקחת משהו שֶׁל מישהו אחר, ולהפוך אותו לשלי. למעשה ניתן לומר שהמילה שֶׁל הינה למעשה צירוף של שתי אותיות שימוש: ש - במשמעות אשר ו-ל (הספר שלי = הספר אשר לי).

והיכן באה השייכות לידי ביטוי בשורש ש.ל.ח? פעולת השליחה או השילוח, מדברת על הוצאה של חלק, שכמו שייך למשלח, אל מחוץ לתחומו או לשליטתו, אך כאשר הזיקה והשייכות למשלח עדיין נשמרים וברורים. אחת הדוגמאות מתייחסת לאחריותו של המשלח כאשר שלוחו אינו בר-דעת, כפי שכתוב בתורה "כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ כְרָם וְשָׂלַח אֶת בְּעִירָהּ וּבְעֵר בְּשְׂדֵה אַחֵר מֵיֵטֵב שְׂדֵהוּ וּמֵיֵטֵב כְּרָמוֹ שְׂלָם". אדם המשלח את בהמותיו והן רומסות ומשחיתות את התבואה בשדה חברו, או אוכלות אותה, חייב בנזקי חברו. כלומר שרואים אותן (את הבהמות) כאילו היו חלק מהמשלח (רגליו הארוכות או שיניו), ומייחסים את הנזק למשלח כאילו הזיק בעצמו. בדומה לחץ שאדם יורה, שאם פגע והזיק, רואים אנו את החץ כאילו הוחזק בעת הפגיעה, בידו של המשלח. ובאשר למזיק, התורה קובעת "מֵיֵטֵב שְׂדֵהוּ וּמֵיֵטֵב כְּרָמוֹ שְׂלָם". השורש ש.ל.ם בא לציין שעל המזיק לשלם משלו, להחסיר מהשייך לו (שלם = משל, משלו ולא משל אחרים).

היבט מיוחד נוסף קיים ביהדות באשר למושג 'שליח', "שְׁלֹחֹוֹ של אדם כמותו". שליח המתבקש ומקבל על עצמו שליחות מצד המשלח, ורוצה למלא את שליחותו נאמנה, חייב לראות עצמו כאילו הוא ידו הארוכה של המשלח. לאורך כל השליחות עליו להציב לנגד עיניו את טובתו, את רצונו ואת כוונותיו של המשלח. עליו לשים עצמו "במקומו" של המשלח ולפעול כאילו הוא המשלח. כאשר אין מדובר בשליחות לדבר עבירה, נותנת ההלכה היהודית תוקף לעשייתו של השליח, כאילו המשלח הוא זה שעשאה.

כדוגמא טובה להבהרת כוחה של השליחות, נבחר במצוות הקידושין. ניקח לדוגמא את אברהם מתל-אביב ואת שרה מניו-יורק, שגמרו אומר להינשא זו לזה במועד מסוים. מכורח הנסיבות נבצר מאברהם להימצא בניו-יורק במועד שנקבע. אם עדיין רוצים בני הזוג לקיים את מצוות הקידושין במועד המקורי, רשאי אברהם לתת את הטבעת ליששכר חברו למשל, אותו הוא עושה לשליחו, יששכר יכול לטוס לניו-יורק ולקדש שם את שרה לאברהם באמצעות הטבעת של אברהם, הניתנת לה ע"י יששכר. אם שרה אינה רוצה מלכתחילה להטריח יתר על המידה את יששכר, רשאית אף היא לעשות את זבולון למשל, שליח מטעמה, שיקבל בעבורה את הקידושין. במקרה זה יכולים שני השליחים, יששכר וזבולון, להיפגש בזבולון למשל, ושם יקדש יששכר את שרה לאברהם, באמצעות הטבעת (של אברהם) שיינתן לזבולון. לפני מתן הטבעת על יששכר לומר (או בנוסח דומה), "הרי שרה... מקודשת לאברהם... בטבעת זו כדת משה וישראל". ברגע שיקבל זבולון את הטבעת, בשם שרה ובעבורה, מייד יחולו הקידושין ושרה הופכת להיות מקודשת לאברהם. הערה: הכתוב לעיל אינו בגדר הלכה או כללי יישום, וכל מטרתו, להציג באופן כללי ושטחי את המושג "קידושי שליח".

נשוב לפרשתנו וננסה לברר מדוע קרויים שליחיו של יַעֲקֹב בשם 'מַלְאָכָיִם' דווקא, שהרי פעלו בשליחותו? כדי להבין את ההיבטים הייחודיים ל-מַלְאָךְ, להבדיל משליח רגיל, נתבונן במילה אחרת הנגזרת מאותו השורש - 'מַלְאָכָה'. לכאורה, מַלְאָכָה היא עֲבָדָה, אך בתורה אנו רואים הבחנה ברורה ביניהן. הדבר בא לידי ביטוי במיוחד בשמירת השבת, לגביה מצוה התורה "וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת לַה' אֱלֹקֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מַלְאָכָה". התורה אינה אוסרת כל דבר שניתן לכנותו 'עֲבָדָה', אלא מַלְאָכָה דווקא או "מַלְאָכַת עֲבָדָה". על דרך פנימיות ניתן לגלות את שורש ההבדל שבין מַלְאָכָה לְעֲבָדָה, אם נשמיט מכל אחת מהן את 'אימות הקריאה' (האותיות א', ה', ו', י') ונתייחס לעיצורים שנשארו. מהמילה 'מַלְאָכָה' נקבל מַלְךְ, ולעומת זאת מ'עֲבֹדָה' נקבל עֲבָד. עבודת העבד, בנויה בד"כ על שימוש בכוח גופני והפעלת מאמץ פיזי לאורך זמן (לסחוב, להרים, להוריד וכיו"ב). מַלְךְ להבדיל, אמור להנהיג ממלכה שלמה ועליו לעשות שימוש בכוח החשיבה היצירתי שלו, לתכנן, לארגן ליזום ולהורות לנתיניו מה לעשות. אחת מהדרכים לגילוי מהותו הראשונית של שורש היא לחפש

אחר המופע הראשון שלו בתורה. באשר למילה "מלאכה", נגלה כי הבכורה שייכת למעשה הבריאה, "וְיַכְלֵ אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה...". ומכיוון שהקב"ה שבת "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְכַל מְלָאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה", גם אנו מצווים כן. יוצא איפוא ש**מְלָאכָה** עם זיקתה ל**מלכות ולמלאכת** הבריאה, אמורה להיות מורכבת ומתוחכמת יותר מסתם **עבדה**. האם בסיפורנו עשו השליחים מלאכה ייחודית ומתוחכמת עד כדי כך שראויים הם לתואר **מְלָאכִים**?

כדי לגלות אֵיפֶה באים מאפיינים אלה לידי ביטוי בסיפורנו, נשתדל להיכנס לתמונה, רגע לפני שיעקב מחליט לשלוח שליחים. עשו שומע מ"מקורות המודיעין" שלו על יציאתו של יעקב מחרן ושנאתו ליעקב שבה וגואה. שנאה זו הזינה את עצמה לאורך השנים, בשמועות על החיל שעשה יעקב בחרן, על נישואיו לשתי בנותיו של לבן, שאחת מהן היתה במקור מיועדת לו ועל צאצאיו הרבים. עשו זוקף את הצלחתו של יעקב לזכות ברכתו של אביו, הלא היא הברכה ש"נגזלה מאיתו". כאשר רבקה שולחת את יעקב לחרן, היא חושבת שמדובר בפרק זמן קצר יחסית, "וַיִּשְׁכַּבְתָּ עִמּוֹ זָמַיִם אַחֲדַיִם עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חַמַּת אַחִיד". מאז, חלפו כבר עשרים שנה ולא זו בלבד שהשנאה לא פגה, אלא שבניגוד לכוונתו המקורית של עשו "יִקְרְבוּ יָמַי אֲבָל אֲבִי וְאַהֲרָגָה אֶת יַעֲקֹב אֲחִי", עשו יוצא לקראתו להרגו, למרות שיצחק אביהם עדיין חי. הדרך היחידה לצינון של **חרון-אף** כזה, היא צינון במנות, "מַעֲנֶה רֶךְ וְשִׁיב חֶמֶה", פְּמָפּוּס של דברי חיבה והערכה. אך זוהי משימה שיעקב אינו יכול לבצע בעצמו, כי אילו ניסה להיפגש ישירות עם עשו, די היה אולי במראהו כדי לגרום להתלקחות יצרים, בה עלול אחד מהם לפחות, להיפגע. יעקב אינו חושש לעצמו בלבד, כפי שמפרשים חז"ל את הכפילות בפסוק "וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ" – "וַיִּירָא - שְׂמָא יִהְרֵג, וַיֵּצֵר לוֹ - אִם יֵהְרֹג הוּא אֶת אַחֲרָיִם". יעקב חושש גם מהאפשרות לאבדו של עשו, בידעו שרק קיומם של שניהם במקביל, אמור להביא בסופו תהליך, לתיקונו של העולם.

לכן לוקח יעקב אנשים אחרים, שאינם מוכרים לעשו וממילא אין לו דבר אישי נגדם. כל חפץ קר שאנו מצמידים לגוף לווהט, גורע מחומו, ובמיוחד כאשר כל אחד מהמלאכים מביא עימו "מזגנים". פיותיהם מפיקים דברי חיבה ופיוס, דיבורים שעומד מאחריהם "כיסוי", של עדרי בהמות מסוגים שונים. והחשוב מכל, לחלוק לו כבוד ולתת לו את המשקל הראוי כ"אֲדָנִי" (בשמו של יעקב), ולשים דגש על הרצון והצורך של יעקב למצוא חן בעיניו. כאשר דעתו הופכת להיות חשובה, הוא כמו חוזר להיות האח הבכור, האהוב, הקובע, בעל המאה ובעל הדעה. בשליחות רגילה מאציל המשלח את סמכותו על השליח ומבקש ממנו לבצע במקומו משימה, משהו **שגם הוא עצמו**, יכול היה לעשות. האם בסיפורנו יכול היה יעקב לעשות בעצמו, את מה שביקש משליחיו? בוודאי שלא! במקרה דנן הכל בנוי על "**לְפָנָיו**". דרושה עבודת הכנה מוקדמת של אחרים דוקא, לריכוזו של עשו לקראת הפגישה עם אחיו. ממילא, נכון לקרוא להם **מְלָאכִים**, בקבלם על עצמם שליחות שהיא למעלה מיכולתו.

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מְלָאכִים – מזווית נוספת

במסר אותו מעבירים המלאכים לעשו, פותח יעקב ומפרט "עַם לְבָן גְּרָתִי וְאַחֲרַי עַד עֲתָה...". לשם מה הוא מוסיף עובדות מיותרות הידועות לכל?, וקשה מזה, מדוע "יורדת" התורה לפרטים "מיותרים" כאלה? ומסביר המדרש, שבאמרו "עַם לְבָן גְּרָתִי" כמו רומז הוא לו, "**תרי"ג** מצוות שמרתי", שאפילו במקום כה ירוד מבחינה רוחנית, זכיתי והצלחתי לשמור את כל המצוות (תרי"ג=613). פירוש זה מוסיף לכאורה על הקושי בהבנת המניע של יעקב, הטורח להזכיר עובדה זו בדבריו, ועוד בפני עשו הרשע? ידוע כי לכל אדם כישורים ייחודיים בהם חנן אותו הקב"ה. וכפי שאומר יצחק "הקל קול יַעֲקֹב וְהַקְּדִים יְדֵי עֵשָׂו". כוחו של עשו בידיו, בגשמי, ואילו כוחו של יעקב ברוחני, בפיו. וכמו שיעקב המודע למגבלותיו הפיזיות, שולח מלאכים אנושיים כדי לעשות את מה שאינו יכול לעשות בעצמו, הרי כך הוא פועל גם ברוחני. יעקב פועל את המיטב עם מה שהקב"ה נתן לו, שומר את כל המצוות, לומד תורה ואף נושא תפילות מיוחדות לקראת המפגש. וכפי שחומר שקול לאנרגיה, כך גם אנרגיה רוחנית יכולה לבוא לידי ביטוי עקיף גם בגשמי. כל מצוה שאדם עושה, כמו יצירת לו פרקליט/סנגור להגן עליו בדיני שמים, אך יש גם מלאכים הבאים לידי ביטוי בחיינו היומיומיים על כל צעד ושעל.

דוד המלך ע"ה מיטיב לתאר זאת, בין השאר באמרו "כִּי מְלָאכִי יִצְוֶה לָךְ לְשִׁמְרֶךָ בְּכָל דְרָכֶיךָ". הקב"ה מצווה לו (מצמיד אליו), מציב **לפניו**, מלאכים השומרים עליו בכל אשר יפנה. יעקב כמו מזכיר לעשו, שלא די במספר החיילים שלו כדי לקבוע את תוצאות המאבק, אם יתרחש, אלא יש כאן פרמטרים רוחניים המשחקים תפקיד חשוב. בעצם מעורבים כאן גם שליחים של הקב"ה, מלאכים ממש, ש"הורתם ולידתם" בעבודתו הרוחנית, והם מהלכים "**לְפָנָיו**", מצד **פנימיותו** של יעקב, ובזכותה. כאן יכולים אנו לראות, שלגבי מילה '**מְלָאכִים**', יש מקום לשני הפירושים, ואפילו זה לצד זה. יעקב המייצג את קו האמצע, והמחבר בין קו ימין וקו שמאל, בין גשמיות ורוחניות, משתדל לעשות כל שביכולתו בתחום הגשמי ושולח מלאכים **בשר ודם**, אך הוא גם בטוח, שעבודתו הרוחנית ותפילתו, אף הן מוסיפות **מלאכים** ממש, **ממלך** מלכי המלכים הקב"ה.

דבר חסידות

מקובל בידינו בשם הבעל שם-טוב : כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין אנו מכירים אותו, יש להצטער על כך צער רב, כי יש כאן בוודאי משהו לא טוב. אם אמת הדבר השלילי שמספרים על פלוני, הרי ברור שהמצב לא טוב, אם יהודי מגיע למצב כזה. ואם הסיפור אינו אמת, הרי שמצבו של המספר אינו טוב.

(מעובד מתוך היום יום – בשם אדמו"ר הרי"ץ)

שבת שלום ומבורך

ח / ח / נ / ס / נ

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במייל או במסרון, פנה אל ghananv@gmail.com או לטלפון 052-569-9691.